

Гавкалова Н.Л.

ЗАХИСТ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ЯК УМОВА ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ ДО СВІТОВОЇ СИСТЕМИ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Створення передумов для інтеграції України у світову систему господарювання вимагає від управлінців на всіх рівнях керування сприйняття головної ролі інтелектуального капіталу – конкурентної переваги країни у міжнародному товаристві. Розглядання інтелекту у якості капіталу можливе при розумінні природи інтелектуальної власності, яка створюється при наявності об'єктів інтелектуальної власності. Визначення прав суб'єктів на інтелектуальну власність, відповідність законодавства України світовим стандартам, проблеми в області патентування та ліцензування – все це далеко не повний перелік тих питань, що розглядаються Урядом, видатними науковцями, провідними фахівцями.

Вітчизняні дослідники всебічно розглядають визначену проблему: ґрунтовними є дослідження Л. Глухівського („Деклараційний патент: за і проти”), А. Красовської („Правова охорона об'єктів промислової власності в Україні та технологічно розвинутих країнах”), О. Олійника [2], докладний перелік проблем представляють М. Лищишин („Проблеми використання та захисту інтелектуальної власності”), А. Сухоруків [4] та інші. Деякі з питань вирішуються, але виникають нові, більш складні, тому обсяг досліджень не зменшується, а проблема захисту прав об'єктів інтелектуальної власності продовжує бути актуальною для подальшого вивчення.

Мета дослідження полягає у визначенні рівня захисту прав інтелектуальної власності в межах інтеграції України до світової системи господарювання.

Об'єкт – інтелектуальна власність у вигляді об'єктів інтелектуальної власності.

Для реалізації мети поставлені і вирішені наступні задачі:

визначені об'єкти інтелектуальної власності;

досліджений стан сфери захисту інтелектуальної власності в контексті інтеграції України до світової спільноти;

представлені висновки щодо рівня законодавчої бази в країні, яка стосується інтелектуальної власності.

Конкурентоспроможність економіки залежить від формування та акумулювання інтелектуального капіталу, носієм якого є люди, тобто, суб'єкти інтелектуальної власності, а продуктом їх діяльності – відповідно, об'єкти інтелектуальної власності (ОІВ). Обмін ОІВ поширюється в світі та, на думку дослідників, перетворюється у прибутковий бізнес. „Фахівці стверджують, що за останнє десятиріччя ХХ ст. темпи торгівлі ОІВ випереджають темпи торгівлі іншими товарами і за цей період обсяги зросли більш, ніж у 10 разів. Зараз вони складають близько 60% усього світового валового продукту” [1, С. 49].

Згідно стандартів світового права, визначаються три основні групи об'єктів інтелектуальної власності:

1) об'єкти промислової власності; 2) об'єкти авторського права; 3) ноу-хау як комерційно цінна закрита інформація, яка охороняється власниками.

Визначені об'єкти мають місце майже на кожному великому та середньому підприємстві та ураховуються у якості нематеріальних активів, але їх вага в середньому не перевищує 10 – 15% (для порівняння вага нематеріальних активів на підприємствах за кордоном перевищує 50%). Таким чином, можна дійти до висновку про низьку активність використання вітчизняними підприємствами об'єктів інтелектуальної власності або про наявність перешкод стосовно їх реєстрації, набуття прав щодо користування ними тощо.

Увага до захисту прав інтелектуальної власності в Україні набула чинності при визначенні пріоритетів щодо приєднання країни до СОТ. Науковці при цьому наголошували про недосконалість рівня захисту прав об'єктів інтелектуальної власності, наголошували на необхідності розвивати систему існуючого законодавства та адаптувати нормативно-правову базу щодо визначення прав інтелектуальної власності до вимог світового середовища. Внаслідок таких акцентів, починаючи із 1999 р. спостерігається активність у правовій сфері стосовно інтелектуальної власності. Але на думку дослідників [2, 4] адаптація системи інтелектуальної власності до трансформаційних умов ще не завершена. Наприклад, Олійник О. при огляді існуючих проблем зазначає, що дефіцит патентно-інформаційних ресурсів, який сьогодні існує в Україні, не дозволяє провести патентні та маркетингові дослідження на пристойному рівні. Отже, значно знижується ймовірність зробити виважену оцінку стосовно доцільності інвестицій у нові розробки або придбання ліцензій, що, у свою чергу призводить до втрати, коли інноваційні проекти втрачають привабливість для інвесторів [2, С. 84]. І далі: за даними Держкомстату України станом на 31.12.2001 р. в Україні діяло всього 330 ліцензійних угод, серед них 118 угод набрали чинності у 2001 р., 78 – у 2000 р., 49 – у 1998 р., 85 – у 1999 р. та раніше. Ліцензійна продукція в Україні відносно всієї промислової продукції має неприпустимо низький рівень – 0,8 % від загального обсягу відвантаженої продукції [3]. Такий стан у сфері захисту об'єктів інтелектуальної власності

по-перше, відбивається у перешкодах інноваційному соціально-економічному розвитку країни;

по-друге, негативно впливає на формування ринку об'єктів інтелектуальної власності;

по-третє, створює негативний імідж та репутацію України в світі (наприклад, внаслідок „інтелектуального піратства” – незаконної підприємницької діяльності, підґрунтям якої є використання об'єктів авторського та/або суміжних прав, а також об'єктів промислової власності без укладання угоди з власником цих прав шляхом відтворення, розповсюдження, переробки, імпорту і т. ін. [2]. Дослідниками зазначено, що Україна займає високе місце серед країн-піратів програмного забезпечення, фармацевтичної, аудіовізуальної продукції, різноманітних об'єктів інтелектуальної власності), знижує конкурентоспроможність вітчизняних

підприємств внаслідок наявності незначної кількості продуктів інтелектуального капіталу, що розглядаються в контексті законодавства Європейського Союзу.

Разом із існуванням негативних тенденцій слід зазначити, що в Україні на рівні державного управління впроваджуються заходи, метою яких є створення умов для створення об'єктів інтелектуальної власності, їх захисту, розповсюдження в світі. „Указ Президента „Про заходи щодо охорони інтелектуальної власності” дав певний імпульс для удосконалення законодавства з урахуванням міжнародних договорів. Україна заявила про приєднання до Договору Всесвітньої організації інтелектуальної власності (ВОІВ), Римської конвенції, приєдналася до Женевського акту Гаазької угоди про міжнародну реєстрацію промислових зразків, до Договору про патентне право (PLT)” [4, С. 84]. У „Концепції загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу, схваленої Законом України від 21 листопада 2002 р. № 288-IV, визначено, що адаптація законодавства України до законодавства Європейського Союзу (ЄС) – це поетапне прийняття та впровадження нормативно-правових актів України, розроблених з урахуванням законодавства ЄС. На сьогодні в Україні вже створено основне політико-правове та організаційне підґрунтя такої адаптації”, – вважає О. Олійник [2, С. 87]. Правове підґрунтя, що сприяє адаптації України до вимог ЄС міститься в нормативно-правових актах, кількість яких наступна: 19 правових документів, в т.ч. 6 законів, що регулюють питання авторського права. окрема, з охороною прав на об'єкти промислової власності пов'язано 33 документи, з них – 10 законів, відзначає А. Сухоруков [4, С. 84]. Серед міжнародних документів: 6 з авторського права, 10 – з прав промислової власності. З 1 січня поточного року набрав чинності Цивільний кодекс, в якому виокремлено четверту книгу – „Право на інтелектуальну власність”. Все це дає підстави для оптимістичного прогнозу щодо підсилення захисту об'єктів інтелектуальної власності та розповсюдження їх в інтеграційному просторі.

Загальний висновок: законодавча база в країні, яка стосується інтелектуальної власності, її об'єктів та прав захисту на них, в цілому відповідає вимогам європейського законодавства, але її реалізація стикається з рядом труднощів внаслідок:

- низького рівня контролю з боку держави стосовно захисту об'єктів інтелектуальної власності;
- обмеженості знань у керівників майже на всіх рівнях управління щодо провідної ролі інтелектуального капіталу в процесі створення конкурентоспроможної у світовому просторі держави; низького рівня адаптації;
- неспроможності ряду науково-дослідних інститутів адаптуватися після розпаду Радянського Союзу до ринкових умов господарювання;
- процесів трансформації, які впливають на формування ринку інтелектуальної власності та ринку страхування об'єктів інтелектуальної власності;
- існування в країні багатьох пріоритетних напрямів, що потребують постійної уваги. Інтелектуальна власність при цьому багатьма управліннями не розглядається як така, що потребує термінового втручання та ін.

Таким чином, прерогатива вирішення визначених проблем полягає, по-перше, в усвідомленні важливості правового захисту інтелектуальної власності керівниками на всіх рівнях управління державою, по-друге, в розповсюдженні знань про вигоди, які отримують власники об'єктів при їх використанні; по-третє, в створенні передумов для розвитку ринку інтелектуальної власності та ринку страхування об'єктів інтелектуальної власності; по-четверте, в формуванні мотиваційної системи щодо правового захисту інтелектуальної власності суб'єктами; по-п'яте – створення системи ефективного контролю за додержанням законодавства щодо захисту прав інтелектуальної власності. Таким чином, забезпечення правового захисту інтелектуальної власності в країні в межах інтеграції до світової системи господарювання можливе при умові реалізації зусиль керівників на рівні держави та на мікрорівні, залученні провідних фахівців та всіх верств населення, діяльність яких пов'язана із створенням об'єктів інтелектуальної власності.

Для усвідомлення керівниками провідної ролі інтелектуального капіталу при набутті позитивних тенденцій соціально-економічного розвитку країни у наступних публікаціях подані дослідження природи інтелектуального капіталу, розглянуті переваги, які дає захист об'єктів інтелектуальної власності країні через визначення динаміки транзакційних витрат, що підтверджено методичними розробками та зроблені відповідні висновки стосовно існуючого стану та перспектив формування та використання інтелектуального капіталу в Україні.

Джерела та література

1. Антонюк Л. Комерціалізація об'єктів інтелектуальної власності // Вісник Київського національного торговельно-економічного університету: Спецвипуск. – 2003. – №1. – С. 49 – 55.
2. Олійник О.С. Проблеми становлення системи інтелектуальної власності України в контексті приєднання до СОТ // Економіка і прогнозування. – 2002. – №4. – С. 81 – 92.
3. Наукова та інноваційна діяльність в Україні // Стат. зб. Держкомстат. – К. – 2002.
4. Сухоруков А. Проблеми входження України у світову систему правового захисту інтелектуальної власності // Економіст. – 2004. – №5. – С. 84 – 85.